

سه وجهی رشد، نابرابری و فقر در ایران در برنامه‌های توسعه

مقدمه: مهمترین هدف توسعه، تلاش برای کاهش فقر هست که می‌تواند با رشد اقتصادی و / یا توزیع درآمد تحقق یابد. موضوعات مرتبط با تسهیم منافع رشد به فقرا، اولویت سیاستهای توسعه از دهه ۱۹۹۰ بوده است. اجماع صورت گرفته این است که رشد به‌تنهایی یک ابزار کند برای کاهش فقر است و نیز سیاستهای توزیعی و بازتوزیعی درآمد و دارایی (ثروت) به‌طور فزاینده‌ای اهمیت یافته‌اند.

روش: در این مقاله رابطه متقابل رشد اقتصادی، نابرابری و فقر طی سالهای برنامه‌های دوم تا پنجم توسعه ایران (۲۰۱۶-۱۹۹۵) مورد بررسی قرار گرفته است. به این منظور با استفاده از مفهوم رشد حامی فقرا، این مطالعه آزمون می‌کند در چه دوره‌ای فقرا از رشد اقتصادی منتفع شده‌اند و توزیع ثمرات رشد اقتصادی چگونه بوده است. سنجه مورد استفاده، «نرخ رشد معادل فقر» است که هم میزان رشد و هم چگونگی منافع رشد توزیع شده میان فقرا و غیر فقرا را به حساب می‌آورد. این متدلوزی بر اساس تئوری اتکینسون، ارتباط منحنی لورنز تعمیم یافته و تغییرات در فقر را شرح می‌دهد.

یافته‌ها: برآوردهای سنجه نرخ رشد معادل فقر نشان داد نرخ رشد میانگین هزینه کل در دو برنامه دوم و سوم توسعه در مناطق شهری، حامی فقرا بوده است که در دو برنامه چهارم و پنجم توسعه تداوم نداشت و دلالت بر این دارد که فقر در طی این دو برنامه، افزایش یافته است و در طی برنامه پنجم فقرا به‌طور نسبی بیشتر از غیر فقرا آسیب دیده‌اند. روند این سنجه در مناطق روستایی طی برنامه‌های توسعه مورد بررسی همان روند مناطق شهری است. **بحث:** نتایج نشان داد با وجود اجرای پنج برنامه توسعه، سیاستهای کاهش فقر به‌صورت یک برنامه استراتژیک پایدار در طول برنامه‌های توسعه به کار گرفته نشده است و استفاده از درآمدهای نفتی برای حل مسئله فقر به‌صورت پروژه‌درمانی بدون توجه به مسئله رشد و توسعه باعث شده که فقر از یک‌طرف به تعویق افتاده و از طرف دیگر بازگشت فقر در دوران بعدی با وسعتی بیشتر صورت گیرد. چنانکه در سالهای اخیر با کنشدن روند رشد اقتصادی، فقر با شدت بیشتری به جامعه بازگشته است و در نتیجه همراه و همزاد بودن پدیده فقر و توسعه نیافتگی اقتصاد در کشور بروز و ظهور بیشتری داشته است.

۱. اسکینه اشرفی

دکتر اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازرگانی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول).

<sm.ashraf90@gmail.com>

۲. داود بهبودی

دکتر اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازرگانی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

۳. محمدرضا واعظ مهدوی

دکتر فیزیولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

۴. حسین پناهی

دکتر اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازرگانی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

واژه‌های کلیدی:

توزیع درآمد، رشد حامی فقر، فقر، نابرابری

تاریخ دریافت: ۹۷/۵/۲۸

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱/۲۰

The Triangular Relationship between Poverty, Inequality and Growth in Iran during the Development Plans

▶ 1- Sakineh Ashrafi

Ph.D. in Economics, Department of Economics, Tabriz University, Tabriz, Iran, (corresponding author)
<sm.ashrafi90@gmail.com>

▶ 2- Davood Behbudi

Ph.D. in Economics, Department of Economics, Tabriz University, Tabriz, Iran

▶ 3- Mohammad-Reza Vaez

Mahdavi

Ph. D. in Physiology, Department of Physiology, Shahed University, Tehran, Iran

▶ 4- Hossein Panahi

Ph.D. in Economics, Department of Economics, Tabriz University, Tabriz, Iran

Keywords:

distribution, inequality, Iran, poverty, pro-poor growth

Received: 19 Aug. 2018

Accepted: 10 Jan. 2019

Expanded Abstract

Introduction: An issue which is often recurring in discussion on development is whether the main focus of development strategies should be on growth or on poverty and/or inequality. The goal of development strategies can be put in two statements. "First, the rapid elimination of absolute poverty, under all forms, is a meaningful goal for development. Second, the reduction of absolute poverty necessarily calls for highly country-specific combination of growth and distribution policies" (Bouguignon, 2003, P. 69).

Issues related to the benefits of growth accrued to the poor have also been a priority of development policy in the 1990s. An emerging consensus is that growth alone is a rather blunt tool for poverty reduction. In addition to the emphasis on poverty reduction, policies of redistribution of income and assets have become increasingly important. A policy agenda that addresses both distributional concerns and poverty reduction could lead to the enhancement of both economic growth and equity. Indeed, the relationship among growth, inequality, and poverty is complex and interdependent.

Method: In this paper, the relationship between economic growth, inequality, and poverty during the years of the second to fifth development plan of Iran is examined. To this end, using the concept of pro-poor growth, this study examines the period in which the poor have benefited from economic growth and how the distribution of the benefit of economic growth has been. The

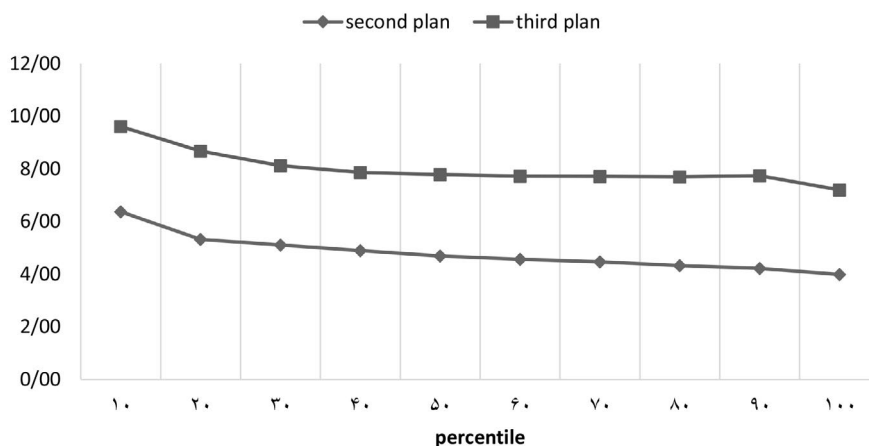
measure “Poverty Equivalent Growth Rate” (PEGR) was used, which takes in to account both the growth rate in mean income and how the benefits of growth are distributed among the poor and the non-poor. The proposed measure satisfies a basic requirement that reduction in poverty is a monotonically increasing function of the PEGR; the larger the PEGR, the greater the reduction in poverty will be. Thus, the PEGR is an effective measure of poverty reduction, i.e. maximization of PEGR implies a maximum reduction in poverty. If a government’s objective is to achieve a maximum reduction in poverty, then its policies should be focused on maximizing the PEGR. Further the PEGR can be used as an important indicator to monitor poverty over times as well as across socioeconomic and demographic groups (Kakwani & Son, 2008) This methodology is developed based on Atkinson’s theorem linking the generalized Lorenz curve and changes in poverty. The pattern of growth has been analyzed in urban and rural regions of Iran using the National Household Survey (NHS) covering the period 1995-2016. On average, each NHS contains information on more than 15,000 households.

Table 1:Poverty growth for Iran: 1995-2016

percentile	Second plan 1995-1999		Third plan 2000-2004		Fourth plan 2005-2010		Fifth plan 2011-2016	
	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural
10	6/37	6/28	9/61	11/20	0/36	-3/34	-9/89	-7/36
20	5/32	4/18	8/68	9/64	0/40	-3/17	-9/44	-6/25
30	5/11	3/10	8/13	8/85	0/39	-3/27	-9/13	-5/69
40	4/90	2/44	7/86	8/16	0/33	-3/36	-8/41	-5/20
50	4/69	2/03	7/78	7/59	0/17	-3/38	-7/54	-4/15
60	4/56	1/75	7/72	7/13	0/09	-3/40	-6/16	-3/09
70	4/47	1/52	7/71	6/79	-0/01	-3/39	-4/89	-2/02
80	4/33	1/33	7/69	6/46	-0/16	-3/38	-3/37	-0/65
90	4/22	1/10	7/74	6/23	-0/42	-3/48	-2/02	0/57
100	3/99	1/37	7/20	6/34	-1/10	-3/88	-0/74	1/08

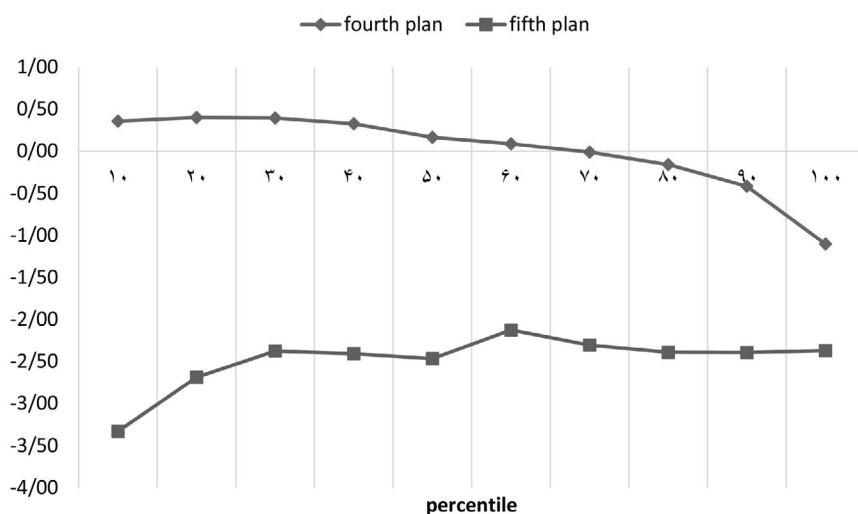
Findings: Empirical study illustrated that the growth has been pro-poor during the second (1995-1999) to third (2000-2004) development plan in urban regions (figure. 1). The annual growth rate of the mean income in the second plan period (1995-1999) is 3.99%. It should be noted that taking account of $g(p) > 0$ for all P values, we can conclude that poverty has declined between 1995 and 1999. Since $g(p)$ is more than 3.99 for all $p < 100$, it implies that the growth has been pro-poor during this period. A similar situation occurs in the next period, 2000-2004. The annual growth rate of per capita income is 7.20% and growth is pro-poor.

Figure. 1. Pro-poor poverty growth curve for urban regions in Iran: 1995-1999 and 2000-2004



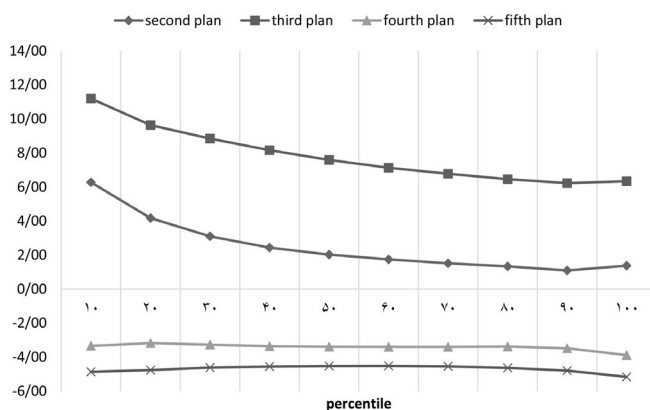
Unfortunately, the pro-poor growth did not continue in the two subsequent periods—fourth (2005-2010) and fifth (2011-2016) development plan—when the average growth rate became negative due to the financial crisis. The growth rate of per capita income declined at annual rates of -1.1 and -0.74 during 2005-2010 and 2011-2016, respectively. In the fifth development plan, the benefits of growth received by the poor are proportionally less than those received by the non-poor (Figure. 2)

Figure 2. Not Pro-poor poverty growth curve for urban regions in Iran: (2005-2010) and (2011-2016)



The poverty growth curve in rural regions during development programs was approximately the same in urban regions (figure. 3).

Figure 3. The poverty growth curve in rural regions in Iran: 1995-1999; 2000-2004; 2005-2010 and 2011-2016.



Discussion: The results revealed that despite the implementation of fifth development programs, poverty reduction policies have not been used as a sustainable strategic plan during developmental plans, and the use of oil revenues to solve the poverty issue as a therapeutic project without considering the growth and developmental issues, leads to poverty at some point, but on the other hand, causes the poverty return in later periods with a greater scope. As in recent years, with the slowdown of economic growth, has returned to the society more intensely, and as a result, the phenomenon of poverty and the underdevelopment of the economy in the country have reached a higher degree.

Ethical Considerations

Funding

In the present study, all expenses were borne by the author and he did not have any sponsors.

Authors' contributions

All authors contributed in designing, running, and writing all parts of the research.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

In this article, all rights relating to references are cited and resources are carefully listed.

مقدمه

فقر یکی از ناخوشایندترین پدیده‌های اجتماعی و بی‌تردید یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های تمام جوامع بشری و نظام‌های اقتصادی است و معضلات فراوانی را برای جوامع انسانی ایجاد کرده است و مهمتر آنکه هنوز درمان نشده است. بررسی اقتصادی-اجتماعی فقر و محرومیت از مسائل پیچیده‌ای است که در شناخت و درک آن باید الزاماً به عوامل و متغیرهای متعدد توجه داشت، از این رو در مطالعات کلان اقتصادی می‌توان در اولین برخورد، مسئله فقر و محرومیت را از یک طرف به مقدار تولید سرانه و از طرف دیگر به درجه عدم تعادل در الگوی توزیع درآمد مرتبط کرد (عظیمی، ۱۹۹۴).

بررسی متغیرهای فقر (فقر مطلق، فقر نسبی و فقر چندبعدی) در اقتصاد ایران طی پنج برنامه توسعه (۲۰۱۶-۱۹۸۹) نشان می‌دهد: در سال اول برنامه اول توسعه (۱۹۸۹) در مناطق شهری تقریباً ۴۰ درصد جمعیت و نیمی از جمعیت در مناطق روستایی زیر خط فقر مطلق قرار داشتند، در طی این برنامه شاخص جمعیت زیر خط فقر مطلق روند رو به کاهشی را طبق مطالعات ارائه شده داشته است و در سال پایانی برنامه اول (۱۹۹۴) کمتر از یک چهارم جمعیت شهری و یک سوم جمعیت روستایی هم‌چنان زیر خط فقر مطلق به سر می‌برده‌اند که میزان قابل توجهی است. این روند در طی سالهای برنامه دوم مطابق با حداقل نیازهای غذایی و غیر غذایی به نسبت روندی ثابت و در برنامه سوم، کاهنده ارزیابی شد. از ابتدای برنامه چهارم روند کاهشی نسبت جمعیت زیر خط فقر مطلق معکوس شد و فزاینده شد و در برنامه پنجم نیز این افزایش ادامه یافت (راغفر و همکاران، ۲۰۱۵). طبق سنجش فقر نسبی، درصد افراد زیر خط فقر نسبی در مناطق شهری و روستایی طی سالهای برنامه اول تا پنجم توسعه هرچند در روند کلی کاهشی است اما این روند با فرازوفرودهایی در سالهای مختلف همراه بوده است (اسلامی، ۲۰۱۴). طبق نتایج مطالعات ارائه شده، الگوی ابتلا به

فقر چندبعدی نیز در نقاط شهری و روستایی الگوی منظمی نبوده است و علت، فقیرتر شدن وضعیت درآمدی خانوارها با وجود سرمایه‌گذاریهای زیرساختی و عمومی در برق، آب، آموزش و مسکن است (سوری، ۲۰۱۷). به‌طورکلی متوسط نرخ ۳۰ درصدی افراد زیر خط فقر طی ۲۷ سال و ۵ برنامه توسعه موردبررسی نشان از عدم کارایی این برنامه‌ها به علت نبود یا هدف‌گذاری نامناسب سیاستهای فقرزدایی دارد.

تحولات توزیع درآمد، دومین دسته از موضوع موردبررسی در این مقاله است. تقریباً همه شاخصهای مورد استناد برای بررسی روند توزیع درآمد، روند کاهش طی سالهای برنامه اول تا پنجم داشته‌اند؛ هرچند در طی برنامه‌های توسعه فرازوفرودهایی به علت تحولات گوناگون نشان می‌دهند. متغیرهایی مانند درآمد ارزی، اندازه دولت، تورم، بیکاری و نرخ رشد جمعیت و سایر عوامل سیاسی و اقتصادی از جمله متغیرهایی هستند که بر الگوی توزیع درآمد خانوارها اثر گذاشته و تغییراتی را موجب شده است. نکته مهم در این مشاهدات، اختلاف شدید هزینه‌ای و درآمدی خانوارهای شهری و روستایی است که این شکاف در سال پایانی برنامه پنجم (۲۰۱۷) به ۵۵ درصد رسیده است و هرچند نشان از بالا بودن سطح رفاه خانوار در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی است، اما نسبتهای مقایسه‌ای شاخصهای توزیع درآمد در دهکهای مختلف هزینه‌ای نشان می‌دهد که توزیع درآمد در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی نابرابرتر است.

سوم، بررسی شاخصهای کلان اقتصادی برای تبیین وضعیت اقتصادی کشور طی سالهای برنامه‌های توسعه، نشان می‌دهد؛ کمیت تولید در طول پنج برنامه توسعه وضعیت مناسبی نداشته و در دام رشد پایین و محدود گرفتار شده است. در مقوله کیفیت نیز، روش تولید انبوه و انقلاب بهره‌وری نیز در ایران رخ نداده است و بخش سنتی تولید نیز مبتنی بر دانش نیست و بخش مدرن تولید نیز به واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای وابسته است و از کارایی و بهره‌وری لازم برخوردار نیست. بدین معنا که استفاده از صرفه‌های اقتصادی در بنگاهها

صورت نگرفته است و گسترش بخش خدمات نیز متناسب با درجه توسعه‌یافتگی اقتصادی نبوده و بسیار شدیدتر رشد کرده است (شاگری، ۲۰۱۳). این وضعیت، با تداوم تورم دورقمی در اغلب سالهای موردبررسی همراه بوده است. تورم عامل اصلی انتفاع برای لایه‌های بالای درآمدی و بنابراین عامل فقرزایی، محرومیت و تبعیض است. به عبارت دیگر، ماهیت تورم نیز در اقتصاد ایران نامناسب است؛ کیفیت تورم به میزان آثار تخصیصی و توزیعی آن بستگی دارد که این تأثیر در ایران فراوان است. یعنی تورم در اقتصاد ایران هم توزیع درآمد و هم تخصیص منابع را به نفع عوامل نامولد و به زیان عوامل مولد تغییر می‌دهد و پدیده رکود تورمی را در اقتصاد کشور حاکم کرده است و نرخ بالای بیکاری را موجب شده است. روند بیکاری با کم شدن رشد و توزیع نامتعادل درآمد و ثروت، افزایش فقر و محرومیت را در پی داشته و بخش اعظم بیکاران را در میان فقرا جای داده است.

فقرزدایی و تعدیل نابرابری درآمد، وقتی همراه با رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شود، به عنوان بزرگ‌ترین هدف اقتصاد توسعه و دشوارترین هدف سیاست‌گذاران تبدیل می‌شود. ادبیات پیچیده و پر دامنه رشد و نیز تجارب گسترده در این زمینه، حکایت از آن دارد که درجه حصول و موفقیت رشد بلندمدت اقتصادی بستگی به لحاظ کردن عوامل تأثیرگذار از جمله مسئله توزیع درآمد و کاهش فقر با توجه به تغییرات ساختاری و نهادی اقتصاد دارد؛ چنانکه تجربیات کشورهای پیشرو در توسعه نشان می‌دهد که اگر توسعه اقتصادی اتفاق افتد از یک سو درآمد سرانه بالا می‌رود و از سوی دیگر الگوی توزیع درآمد به‌طور نسبی متعادل می‌شود و بدین صورت فقر معیشتی به حداقل کاهش می‌یابد. بنابراین همراهی دو متغیر درآمد سرانه و الگوی توزیع درآمد در گرفتن نتایج موفقیت‌آمیز استراتژی توسعه اقتصادی بسیار اهمیت دارد و در مقابل در برخی کشورهای در حال توسعه که سیاستهای افزایش رفاه را صرفاً بر اساس سازوکار بازار (اثر سرریز و رخنه به پایین منافع رشد) دنبال کرده‌اند و یا فقر و مسائل توزیعی را به‌طور مجزا و منفک از رشد نگرینسته و برنامه‌ها و سیاستهای حمایتی و

فقرزدایی تدوین کرده‌اند، نتوانسته‌اند به نتایج موردنظر دست یابند. این تبیین برگرفته از سیر فرآیند ۶۰ ساله مطالعات نظری و تجربی از استراتژی رشد مطلق تا دیدگاه سه وجهی رشد، نابرابری و فقر است که در این تحقیق موردبررسی قرار گرفته و بر آن اساس مدل به‌گزینی برای اقتصاد ایران برآورد شده است.

این پژوهش با هدف ارزیابی اثربخشی رشد و تبیین سیاست‌گذاری مناسب و طراحی برنامه‌های مبارزه با فقر و تدوین راهبرد «رشد حامی فقرا» به بررسی رابطه سه وجهی رشد اقتصادی، فقر و نابرابری می‌پردازد و چگونگی توزیع ثمرات رشد اقتصادی طی سالهای برنامه دوم تا پنجم توسعه اقتصادی-اجتماعی ایران بین چندکهای مختلف هزینه‌ای با استفاده از داده‌های بودجه خانوار (متغیرهای خُرد) را موردسنجش قرار می‌دهد.

سازماندهی این مقاله به این شرح است که بعد از مقدمه، ادبیات موضوع شامل مبانی نظری و مطالعات تجربی ارائه می‌شود. سپس به چارچوب متدولوژی و آمار پرداخته و تحلیل‌های تجربی بیان شده است. در نهایت به نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی خواهد پرداخت.

ادبیات موضوع

بررسی رابطه متقابل رشد اقتصادی، نابرابری توزیع درآمد و فقر دهه‌ها است که موردتوجه تئوری‌پردازان اقتصادی بخصوص اقتصاددانان توسعه قرار گرفته است. امروزه، هیچ شکی برای اقتصاددانان توسعه وجود ندارد که رشد اقتصادی با وجود اختلاف نظرات گسترده، مهم و با اهمیت است. در طی ادوار مختلف رابطه بین فقر، نابرابری و رشد، کانون توجه توسعه اقتصادی به‌واسطه پیامدهای سیاستی آن شده است. اگر رشد اقتصادی تسهیم شده باشد، نیازی به رهاشدن از یک استراتژی رشد مطلق نیست اما اگر چنین نباشد، سیاستهای متفاوتی

موردنیاز است (بورکیگنون^۱)، ۲۰۰۲؛ و^۲، ۲۰۰۸. چنین عمومی همواره بدین صورت نبوده است و موازنه بین سه مؤلفه محور فقر، نابرابری، رشد در طی ۶۰ سال گذشته تغییر کرده است. در سه وجهی فقر، نابرابری، رشد؛ فقر همواره «ناخوشایند^۳»، نابرابری اخیراً به‌طور نسبی «ناخوشایند» و رشد هرگز «ناخوشایند» نبوده است. رشد همواره کانون توجه مطالعات بوده است در حالی که فقر تنها از دهه ۱۹۷۰ مورد توجه قرار گرفته است و نابرابری بین مرکزیت و گمنامی تغییر موضع داده است (سامنر^۴، ۲۰۰۳).

در دهه ۱۹۵۰ رشد همه‌چیز بود؛ چنانکه در مدل کلاسیک آرتور لوئیس، موضوع مهم ما رشد بود و نه توزیع (آناند و سن^۵، ۲۰۰۲)، اگرچه در سال ۱۹۵۴ اشاره کرد که رشد و توزیع به‌طور درونی به هم مرتبط شده‌اند و تحول آنها به هم تنیده شده است (فیلدز^۶، ۱۹۹۹). شصت سال بعد، امروز، موضوع مهم رشد، توزیع و فقر است و این علاقه با گسترش اهداف توسعه به فراتر از رشد محض، تغییر در هدف مأموریت نهادهای بین‌المللی - بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول - در اهمیت دادن به فقر، مقالات مرتبط استراتژی کاهش فقر^۷، اهداف توسعه هزاره^۸ و اخیراً اهداف توسعه پایدار^۹ مورد توجه قرار گرفته است.

شش دهه گذشته را می‌توان به دو فاز مجزا تقسیم کرد. قبل ۱۹۹۰ تمرکز بر رابطه رشد - نابرابری بود. بعد ۱۹۹۰ به رابطه رشد - فقر تغییر یافت. این تغییر با توجه به «افزایش» اهمیت کاهش فقر از ۱۹۹۰ و به چالش کشیدن «رشد همه چیز است» در گزارش توسعه انسانی سازمان عمران ملل متحد است. قبل ۱۹۹۰ مسائل محرک این بودند: آیا نابرابری برای رشد خوب است یا نه؟ و رشد اقتصادی برای نابرابری خوب است یا نه؟ در مقابل، بعد ۱۹۹۰، موضوعات اصلی چنین بوده‌اند: آیا رشد اقتصادی برای فقرا خوب یا بد است؟

1. Bourguignon

2. Foster and Szekely

3. evil doer

4. Sumner

5. Anand and Sen

6. Fields

7. Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP)

8. Millennium Development Goals (MDG)

9. Sustainable Development Goals (SDG)

آیا رشد برای کاهش فقر کافی است یا نابرابری هم مهم است؟ چرا نرخهای یکسان رشد اقتصادی با نرخهای متفاوت کاهش فقر مرتبط شده است؟

در دهه ۱۹۹۰ انقلابی در مباحث رشد، نابرابری و فقر رخ داد: در گزارش توسعه جهانی ۱۹۹۰، بانک جهانی دهه استناد به «رشد با مبنای گسترده^۱» را گشود؛ فرضیه کوزنتس به طور کامل رد شد و چارچوب قابلیت آماری سن و کار برنامه توسعه ملل متحد^۲ در ارتباط با توسعه انسانی، در نهایت به این فرض مکانیکی که رشد به طور خودکار به کاهش فقر منجر می شود، پایان داد. آمارتیا سن گزارش سالانه برنامه توسعه ملل متحد را بر مبنای بهزیستی^۳ با توجه به کار شخصی خود سازماندهی کرد و استدلال کرد که خوشبختی، بر اساس «تحقق خواسته‌ها» (مطلوبیت یا مصرف اندازه‌گیری شده به وسیله نماگر درآمد تولید ناخالص داخلی سرانه) نیست، از آنجاکه شرایط فیزیکی افراد را به حساب نمی آورد. بجای آن «فرآیند گسترش انتخابهای مردم^۴» است (سن^۵، ۱۹۹۷؛ سن، ۲۰۱۷ و برنامه توسعه ملل متحد، ۱۹۹۰). سن تمرکز را از «میانگینها» (مانند داشتن درآمد برای خرید مواد غذایی) به «نتایج» (مانند تغذیه خوب داشتن) تغییر داد. او اشاره داشت که مجموعه گسترده‌ای از شرایط (شامل تغذیه، سلامتی، لباس، تحصیل) وجود دارد که با هم خوشبختی را ایجاد می کنند. بر طبق نظر سن، افراد شایستگی‌هایی (رجحان بر کالاها) دارند که موهبتی (مالکیت داراییها) و مبادله‌ای (تجارت و تولید به وسیله افراد) ایجاد شده است. این شایستگیها برای قابلیتها - مجموعه‌ای از فرصتها برای رسیدن به مجموعه شرایط خوشبختی - مورد تبادل قرار می گیرد.

در اواخر دهه ۱۹۹۰، دیدگاه «رشد همه چیز است» توسط هر دو مؤسسه مالی بین‌المللی محو شد و آنها به طور مشترک یک مفهوم جدیدی بنام «رشد حامی فقرا^۶» را ارائه دادند. گرچه، بقایایی از دیدگاه «رشد همه چیز است» در مطالعات اقتصادسنجی مختلف منتشره

1. broad-based growth

2. United Nations Development Programme (UNDP)

3. well-being

4. desire fulfilment

5. process of enlarging people's choices

6. Sen

7. pro-poor growth

وجود داشت^۱. خطوط جدید نزاع بین اردوگاه «رشد حامی فقرا» و «رشد همه چیز است» کشیده شد.

رشد حامی فقرا در نتیجه نارضایتی از داده‌های فقر و رشد اقتصادی و تلاش برای جایگزینی مناسب پدید آمد. واژه «رشد حامی فقرا» در واقع یک نام جدید برای یک ایده کمی قدیمی‌تر «گستراندن منافع رشد» است. در دهه ۱۹۷۰ به‌عنوان «رشد همراه با بازتوزیع»، در دهه ۱۹۸۰ «رشد بر مبنای گسترده» و در اوایل دهه ۱۹۹۰ با عنوان «رشد همراه با برابری» شناخته می‌شد.

در سال ۲۰۰۰ میلادی در گزارش توسعه انسانی، توسعه اجتماعی از «حاشیه به متن» تغییر رویکرد داد و به نقل از سن در اولین صفحه فصل نخست، یک بخش را به رابطه بین فقر و رشد اختصاص داد (ساگار و نجام^۲، ۱۹۹۳؛ بانک جهانی^۳، ۲۰۰۵). گزارش توسعه انسانی منحصرأ به ارتباط فقر - رشد متمرکز شده بود و این استدلال را ارائه داد که رابطه رشد اقتصادی - توسعه انسانی نتیجه «شکست» فقرا بود، اما مشکل نه‌تنها رشد پایین بلکه ناچیزی هرگونه رشد اقتصادی است (برنامه توسعه سازمان ملل متحد، ۱۹۹۶). تبدیل (عدم تبدیل) GDP سرانه به توسعه انسانی می‌تواند به‌عنوان یک تحلیل ایستا از رابطه پویای رشد GDP سرانه و کاهش فقر دیده شود. اگرچه گزارش توسعه انسانی، به‌طور کلی همبستگی بالایی بین GDP سرانه و توسعه انسانی (بالای ۰.۹) نشان داد، اما در سطوح پایین GDP سرانه این همبستگی بسیار ضعیف است. UNDP (۱۹۹۶) نوع «شکست» رشد را مورد شناسایی قرار داد. رشد بیکاری (گسترش ضعیف اشتغال)، رشد ظالمانه (تعلق منافع به طبقات ثروتمندتر)، رشد بی‌صدا (جوامع غیردموکراتیک)، رشد بی‌ریشه (رشد به هزینه از دست دادن فرهنگ) و رشد اقتصادی بی‌آینه (ناپایداری محیط‌زیست). در سال ۲۰۰۳، فرانسیس بورگیگنون برای

۱. شناخته‌شده‌ترین متعلق بود به مقاله رشد برای فقرا خوب است. (Dollar and Kraay, ۲۰۰۰)

2 Sagar and Najam

3. World Bank

اولین بار سه وجهی فقر - نابرابری - رشد را مطرح کرد (فریرا، ۲۰۱۰). با توجه به پارادایم این سه وجهی، بررسیهای سیاستی نشان داد که سرعت کاهش فقر به نرخ متوسط رشد درآمد، سطح اولیه نابرابری و تغییرات در سطح نابرابری بستگی خواهد داشت (بانک جهانی ۲۰۰۰). بورگیگنون (۲۰۰۳) و کلاسن^۲ (۲۰۰۳). به طور خاص، کاهش فقر در کشورهایی که متوسط رشد درآمد بالاتر دارند (دالر و کری، ۲۰۰۲)، در کشورهایی که نابرابری اولیه آنها پایین تر است (بانک جهانی، ۲۰۰۰) و در شرایطی که رشد درآمد با کاهش نابرابری ترکیب شده است (بورگیگنون، ۲۰۰۳) سریع تر خواهد بود.

بنابراین کاهش فقر نه تنها از رشد، بلکه از نابرابری اولیه پایین تر نتیجه می گیرد و نابرابری در طی فرآیندهای رشد کاهش می یابد. علاوه بر این، برای رابطه بین نابرابری (درآمد یا دارایی) اولیه و رشد، اکثریت مطالعات این را بیان کرده اند که نابرابری اولیه بالا برای رشد اقتصادی و حداقل در محیطهایی از نابرابری (درآمد یا دارایی) بسیار بالا برای کاهش فقر نیز مضر است (بانک جهانی ۲۰۰۰)؛ دنینگر و اسکپور^۴ (۱۹۹۸) و دنینگر (۲۰۰۰). در نتیجه یک عایدی سه جانبه در کاهش نابرابری وجود دارد که بی درنگ فقر را کاهش می دهد، کشش فقر نسبت به رشد را افزایش داده و موجب افزایش رشد اقتصادی می شود. آنچه به طور کامل محتمل است، این است که نابرابری رشد را کمتر در بلندمدت ارتقاء می دهد (بخصوص در کشورهای با نابرابری بیشتر) و نیز کاملاً محتمل است که اثرات کوتاه مدت بازتوزیع بر رشد بستگی زیادی به نوع سیاستهای انتخابی بازتوزیعی، سطح نابرابری اولیه و افق زمانی در نظر گرفته شده دارد. همچنین، سیاستهای بازتوزیعی که عمدتاً به وسیله سرمایه گذاری در سرمایه انسانی افراد فقیر و دسترسی شان به داراییهای فیزیکی و مالی عمل می کند، اثربخشی مثبتی بر رشد حتی در کوتاه مدت دارد. برخی از مطالعات موردی و مقالات زمینه ای از

1. Ferreira
3. Dollar and Kraay

2. Klasen
4. Deininger and Squire

پروژه رشد حامی فقرا کاربردی^۱ چنین نتایجی را ارائه کرده‌اند (بانک جهانی، ۲۰۰۵؛ لویز^۲، ۲۰۰۴). مباحث نظری و تجربی مدل رشد حامی فقرا توسط سازمان توسعه و همکاریهای اقتصادی^۳ از سال ۲۰۰۳ با ایجاد شبکه کاهش فقر^۴ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است و در این تبیین توجه ویژه به رشد حامی فقرا با هدف ارتقای رشد اقتصادی و کاهش فقر و دستیابی به الگوی رشدی که توانایی زنان و مردان فقیر را برای مشارکت در تأمین رشد و سهم شدن در منافع رشد ایجاد کند، انجام شده است. کاربرد سیاستی این یافته‌ها برای رشد حامی فقرا تا اندازه‌ای نمایان کرده است که: به‌طور خاص، سیاستهایی که رشد را ارتقاء می‌دهند به اندازه سیاستهایی که توزیع درآمد را بهبود می‌بخشند (و از مبادلات کوتاه‌مدت ضربه بسیار نمی‌بینند) هر دو رشد حامی فقرا و کاهش فقر را ارتقا می‌دهند. یافته‌های اخیر از ادبیات رشد و رشد حامی فقرا بر سیاستهای تقویت محیط نهادی رشد حامی فقرا، شامل تأمین حقوق مالکیت، محیط اقتصادی باثبات، سیاستهای دولتی قابل پیش‌بینی و مشوقهای مناسب تأکید دارد (رودریک^۵، ۲۰۰۳).

در کوتاه و میان‌مدت، سیاستهایی که تحریفات شدید را کاهش دهد، مشوقهایی برای تولیدکنندگان فراهم کرده و بازارها را برای کالاها، سرمایه و نیروی کار باز می‌کند، اما این شرایط برای ارتقای رشد حامی فقرا ناکافی است. علاوه بر فراهم کردن مشوقها، حمایت مستقیم‌تر برای توانمند کردن فقرا جهت مشارکت در فرآیندهای رشد برای استفاده از مشوقهای بهبود یافته لازم است. در این زمینه، بزلی و کورد^۶ (۲۰۰۷)، با هدف پاسخ به چالش سیاست‌گذاران در طراحی سیاستهای حامی فقرا که ایجاد ارتباط بین حوزه‌های کلان و خرد اقتصادی است، از تجربه موفق‌ترین کشورها در زمینه کاهش فقر (بنگلادش، برزیل، غنا، هند، اندونزی، تونس، اوگاندا و ویتنام) استفاده کرده و سعی کرده‌اند تا با استفاده از

1. Operationalizing Pro-Poor Growth (OPPG)

3. OECD

5. Rodrik

2. Lopez

4. Networking on Poverty Reduction

6. Besley and Cord

داده‌های بودجه خانوار، بین تحلیلهای کلان رشد اقتصادی و تحلیلهای عاملان اقتصادی نوعی هماهنگی و همجمعی ایجاد کنند.

مطالعات تجربی بسیاری در این زمینه با داده‌های مقطعی یا سری زمانی به بررسی و تحلیل رابطه این سه وجهی پرداخته‌اند: برای نمونه، بورگیگنون (۲۰۰۲) از طریق متدولوژی مورد استفاده راولیون و دات^۱ (۱۹۹۲) با مجزا کردن کاهش فقر به «اثرات رشد» (تغییر در متوسط درآمد) و «اثرات توزیعی» (انتقال منحنی لورنز با ثابت نگه‌داشتن متوسط درآمد)؛ استدلال کرد که نیمی از کاهش فقر به اثرات رشد و نیمی دیگر به اثرات توزیعی می‌توان منتسب کرد. درحالی‌که وایت و اندرسون^۲ (۲۰۰۰) دریافتند که در یک‌چهارم از ۱۴۳ رشد «روایت شده» اثرات توزیعی قوی‌تر از اثرات رشد است.

دات و راولیون (۲۰۱۰) یک شاخص تجمعی بر اساس ۵۰ سال مطالعات بودجه خانوار در کشور هند ارائه دادند که اثر رشد اقتصادی و اصلاحات سیاسی بر توزیع هزینه‌ها را مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد؛ یافته‌های آنها نشان داد که رشد به‌طور کلی به کاهش فقر کمک می‌کند، هرچند از زمان اصلاحات سیاسی اقتصادی در سال ۱۹۹۱ با افزایش نابرابری همراه شده است. به‌طور مشابه، فریرا^۳ و همکاران (۲۰۱۰) کشش فقر نسبت به رشد را در طول زمان و میان بخشها و مناطق برزیل موردسنجش قرار دادند و دریافتند که رابطه رشد - فقر در موقعیتهای مختلف، متفاوت است؛ اما به‌طور کلی، رشد نقش کمی در کاهش فقر بازی می‌کند.

براردی و مارزو^۴ (۲۰۱۷) با بررسی کشش فقر نسبت به رشد بخشی در کشورهای آفریقایی، بخشهایی که اثربخشی قوی‌تری بر کاهش فقر داشتند را شناسایی و بر راهبردهای توزیع مجدد برای جبران اثرگذاری ضعیف رشد بر کاهش فقر تأکید داشتند.

1. Ravallion and Datt
3. Ferreira

2. White and Anderson
4. Berardi and Marzo

زمان و شمس‌الدین (۲۰۱۷) با استفاده از پنلی از ۱۸ کشور حوزه آمریکای لاتین و دریای کارائیب از ۱۹۸۱ تا ۲۰۱۲ رابطه بین رشد، نابرابری و فقر را موردسنجش قرار دادند، نتایج اثربخشی درآمد سرانه و نابرابری درآمد بر فقر را به صورت خطی تأیید و نشان داد که در بین ۱۸ کشور، ۴ کشور رشد حامی فقرا، ۱۱ کشور شاخص رشد حامی فقرای منفی (رشد مثبت فقر را افزایش داده است) و ۳ کشور رشد حامی ثروتمندان داشتند.

در ایران نیز تحقیقاتی در بررسی رابطه سه وجهی رشد، توزیع و فقر صورت گرفته است که به طور کلی به دو دسته تقسیم می‌شوند: دسته اول گزارشهایی که به بررسی رابطه سیاستهای حداکثرکردن رشد اقتصادی یا تعدیل اقتصادی بر فقر پرداخته‌اند و دسته دوم گزارشهایی است که دوره‌های بیشتری را نسبت به دوره تعدیل اقتصادی بررسی کرده‌اند.

در بررسی سیاستهای تعدیل بر فقر می‌توان به مطالعات نیلی و همکاران (۱۹۹۷) اشاره داشت و برای دسته دوم، متوسلی و صمدی (۱۹۹۹)، طیبیان و دیگران (۲۰۰۰) برای مطالعات آماده‌سازی تدوین برنامه سوم توسعه، دوره‌های مطالعاتی گسترده‌تری برای بررسی سیاستهای اقتصادی بر فقر با سه موضوع؛ برآورد شدت و گستره فقر در جامعه، تصریح اهداف در برنامه‌های کاهش فقر و تخمین امکانات لازم جهت تحقق اهداف اشاره‌شده در برنامه‌های کاهش فقر مدنظر قرار داده‌اند. پیراسته و همکار (۲۰۰۲) با استفاده از سیستم الگوی خطی هزینه و خط فقر نسبی و پنج شاخص دیگر مرتبط با فقر طی دوره ۱۹۹۶-۱۹۷۹ در ایران رابطه رشد و فقر را بررسی کرده‌اند.

پروین و زیدی (۲۰۰۱) اثر سیاستها یا تعدیل بر فقر و توزیع درآمد را بر اساس یک مدل تعادل عمومی و با به‌کارگیری روش شبیه‌سازی توسط معیارهای مختلف موردسنجش قرار دادند. نتایج شبیه‌سازی حاکی از آن است: سیاستهای تعدیل نابرابری را بیشتر می‌کند؛ حصول تعادل‌های اقتصادی در شرایط اقتصاد ایران با گسترش نابرابری بیشتر همراه است، بنابراین لازم است علاوه بر بررسی ابزارهای حصول تعادل (مانند کاهش ارزش پول ملی)

همزمان سیاستهای حمایتی برای اقشار آسیب‌پذیر نظیر سیاستهای تأمین اجتماعی، گسترش بیمه و... نیز مدنظر قرار گیرد.

محمودی (۲۰۰۲) در تحقیقی دیگر تغییرات فقر طی برنامه دوم، سوم و چهارم توسعه در ایران را مورد بررسی قرار داد و دریافت که در طی برنامه دوم توسعه همه شاخصهای فقر مطلق (شاخص سرشمار، شکاف فقر و شدت فقر) در مناطق روستایی افزایش و در مناطق شهری کاهش یافته است. در طی برنامه سوم توسعه کاهش قابل ملاحظه‌ای در همه شاخصهای فقر اتفاق افتاده است. در برنامه چهارم همه شاخصهای فقر با افزایش مواجهه بوده‌اند. در دوره مورد بررسی درصد و شدت فقر در مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری بوده است.

محمودی (۲۰۰۳) به ارزیابی تغییرات فقر در طول اجرای سیاستهای تعدیل اقتصادی (۱۹۸۹-۱۹۹۴) با روش تجزیه تغییرات فقر به دو اثر رشد اقتصادی و توزیع مجدد درآمد در میان گروه‌های اقتصادی-اجتماعی و مناطق جغرافیایی ایران پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داده است که: نرخ فقر طی دو سال ۱۹۸۹ و ۱۹۹۴ از یک نرخ رشد معنادار ۶/۳ درصدی برخوردار بوده؛ بر طبق تمامی شاخصهای فقر، فقر به‌طور معناداری در این فاصله زمانی از ۱۷ میلیون نفر در سال ۱۹۸۹ به ۲۰ میلیون نفر در سال ۱۹۹۴ افزایش یافته است؛ رابطه منفی بین آموزش و فقر وجود دارد؛ عنصر رشد در تعیین مسیر زمانی فقر در کل کشور بر عنصر توزیع مجدد مسلط بوده است.

ابونوری و خوشکار (۲۰۰۸) نقش اشتغال، تورم و درآمدهای مالیاتی دولت و هزینه‌های اجتماعی را بر ضریب جینی و سهم چندکهای مختلف را با استفاده از روشهای سری زمانی مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های آنان نشان داد که اشتغال و هزینه اجتماعی با نابرابری کمتر، سهمهای کمتر برای چندک بالا و سهمهای بیشتر برای ۶۰ درصد پایین مرتبط شده‌اند، عکس این رابطه برای شاخصهای توزیعی با درآمد مالیات تورمی نشان داده شد. هیچیک از این

مطالعات کنترلی برای تغییرات ویژگیهای خانوار نداشتند.

باقری و کاوند (۲۰۰۸) با ارائه منحنی رشد فقر و منحنی سلطه لورنز و تحلیل تغییرات رشد اقتصادی و نابرابری، اثر رشد اقتصادی بر فقر و نابرابری در ایران طی سالهای ۲۰۰۵-۱۹۹۶ را موردسنجش قرار داده‌اند. نتایج نشان داده است که رشد اقتصادی در اغلب سالهای موردبررسی در مناطق شهری و روستایی به نفع فقرا عمل کرده است، یعنی در این سالها علاوه بر این که افزایش درآمد افراد فقیر بیش از افراد غیر فقیر بوده، نابرابری بین خانوارهای فقیر نیز کاهش یافته است.

راغفر و همکاران (۲۰۱۵) با بررسی رابطه رشد اقتصادی با فقر و نابرابری طی برنامه‌های اول تا چهارم توسعه و محاسبه شاخص نرخ رشد معادل فقر نشان داده‌اند که علیرغم وجود برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی در کشور؛ سیاست اثرگذاری برای دستیابی به رفاه و آسایش مستمر دنبال نشده است.

با بررسی مطالعات نظری، تجربی و کاربردی اندیشمندان توسعه در ۶ دهه گذشته در باب رابطه بین فقر، نابرابری و رشد، نتیجه آن که؛ به‌رغم ناهمگنی تجربیات منطقه‌ای (و کشوری) در اثرات رشد بر فقر، به علت تفاوت در نابرابری اولیه، خوشه بندی پیرامون خط فقر و سطح توسعه؛ کاهش فقر به عنوان تجربه مشترک کشورهای پیشرو و در حال توسعه نشان می‌دهد که علاوه بر رشد پایدار، تلاش برای افزایش دسترسی به فرصتهای اقتصادی بهتر برای افراد بسیار ضروری است، به شرطی که منافع رشد به‌طور یکسان توزیع شده باشد و فقر از طریق سیاستهای پایدار محدود شود. در این تحقیق، در ره‌یافتی متمایز به تأثیر سیاست‌گذاری با توجه به برنامه‌های توسعه برای حل مسئله فقر توجه شده و اثربخشی انتشار رشد بر دهکهای هزینه‌ای سنجیده شده است.

معرفی الگوی پژوهش

رابطه پویای بین رشد اقتصادی، نابرابری و فقر همواره توجه اقتصاددانان توسعه را از اوایل دهه ۲۰۰۰ به همراه داشته است. این ادبیات با سه رویکرد «اقتصاد کلان»، «اقتصاد میانه» و «اقتصاد خرد» توضیح داده می شود.

در این پژوهش، آخرین سطح ادبیات ارتباط بین پویاییهای میانگین درآمدها (رشد)، فقر و نابرابری در سطح اقتصاد خرد مورد بررسی قرار می گیرد. مطالعاتی که به ارائه‌ای از سنجه‌های فقر و نابرابری به عنوان داده‌های اولیه اشاره نکرده اما اصرار بر توزیع کامل درآمد یا هزینه‌های مصرفی از مطالعات نمونه‌گیری خانوار دارد. تحت این رویکرد -اقتصاد خرد- دو سنجه مختلف با استفاده از داده‌های خرد، رابطه سه وجهی رشد، نابرابری و فقر را مورد سنجش قرار می دهد. این دو سنجه عبارتند از منحنی انتشار رشد (GIC) و منحنی رشد فقر (PGC)؛ که در این تحقیق برای بررسی رابطه متقابل سه وجهی رشد، فقر و نابرابری بر اساس دو تفاوت عمده بین این دو سنجه، از منحنی رشد فقر استفاده می شود:

اول اینکه، GIC بر مبنای تسلط مرتبه اول و PGC بر اساس تسلط مرتبه دوم می باشد، بنابراین اگر شرایط مورد نیاز برآورده شود، نتایج GIC نسبت به PGC قوی تر خواهد بود. اما از آنجاکه تسلط مرتبه اول منوط به تسلط مرتبه دوم است و الزامات تسلط مرتبه دوم با احتمال بیشتر از تسلط مرتبه اول برآورده می شود، بنابراین PGC نتایج قاطع تری فراهم می آورد.

دوم، در تخمین GIC، نرخ رشد درآمد سرانه در صدک p ام $r(p)$ استفاده شده است. تخمین $r(p)$ بر اساس واحد داده‌های ثبتي مانند مطالعات خانوار، بدلیل مجزا بودن (ناهمبستگی) منبع داده‌ها خطاهای بیشتری دارد. حتی اگر منحنی لورنز را برای پیوستگی داده‌های مجزا

1. Growth Incidence Curve
2. Poverty Growth Curve (PGC)

برازش کنیم، درستی نتایج به خوبی برازش منحنی لورنز بستگی دارد. در مقابل، الزام تسلط PGC به نرخ رشد میانگین درآمد در صدک P ام $g(p)$ بستگی دارد. در نتیجه، تخمین $g(p)$ در معرض خطاهای کمتری قرار دارد. همچنین، برای محاسبه PGC، فقط به سهمهای دهک یا صدک و میانگین درآمد نیاز دارد.

متدولوژی دیگری که به بررسی رابطه متقابل بین رشد اقتصادی، نابرابری و فقر می‌پردازد، استفاده از مفهوم رشد حامی فقرا است که در سال ۲۰۰۴ در مقاله‌ای توسط کاکوانی و سان^۱ ارائه شد. این مطالعه اینکه در چه گستره‌ای فقرا از رشد اقتصادی منتفع می‌شوند را مورد آزمون قرار می‌دهد؛ که در ابتدا رویکردهای مختلف برای تعریف و اندازه‌گیری رشد حامی فقرا با استفاده از معیارهای مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. اصل یکنواختی معیار اساسی اندازه‌گیری رشد حامی فقرا در این ارائه است. اصل یکنواختی موقعیتی فراهم می‌کند که کاهش نسبی در فقر به‌طور یکنواخت تابعی فزاینده از سنجه رشد حامی فقرا است. این سنجه «نرخ رشد معادل فقرا» نامیده شده که هم میزان رشد و هم چگونگی منافع رشد توزیع شده میان فقرا و غیر فقرا را به حساب می‌آورد.

چگونه رشد اقتصادی بر کاهش فقر اثر می‌گذارد؟ برای پاسخ به این سؤال، به اندازه‌گیری عوامل که موجب کاهش فقر می‌شوند، نیاز است. کاهش فقر به دو عامل عمده بستگی دارد. اولین عامل میزان نرخ رشد اقتصادی: نرخ رشد بیشتر، کاهش فقر بیشتر. رشد به‌طور کلی با تغییرات در نابرابری همراه می‌شود؛ افزایش در نابرابری، تأثیر رشد بر کاهش فقر را کاهش می‌دهد. این متدولوژی بر اساس تئوری اتکینسون، ارتباط منحنی لورنز تعمیم یافته و تغییرات در فقر را شرح می‌دهد. از آنجاکه منحنیهای لورنز تحت تأثیر میانگین توزیع قرار نمی‌گیرد، این منحنیها تنها در رتبه‌بندی توزیعها از نظر نابرابری (و نه از نظر رفاه اجتماعی) کاربرد دارد.

1. Kakwani and Son
2. Poverty equivalent growth rate (PEGR)

این کاستی را با استفاده از مفهوم منحنیهای لورنز تعمیم یافته (که توسط Shorrocks در سال ۱۹۸۳ مطرح شده است) می توان برطرف نمود. منحنی لورنز تعمیم یافته، همان منحنی لورنز است که با میانگین توزیع وزن داده شده است $(Gl(p)=\mu l(p))$. تسلط لورنز تعمیم یافته نشان می دهد که رفاه اجتماعی در توزیع برتر، بیشتر است (محمودی، ۲۰۰۴).

بنا به فرض $L(p)$ منحنی لورنز است که سهم هزینه (درآمد) جمعیت صدک P را تعریف می کند:

$$L(p)=1/\mu \int_0^x yf(y)dy \quad (۱)$$

$$P=\int_0^x f(y)dy \quad (۲)$$

μ میانگین درآمد جامعه و y درآمد فردی و $f(y)$ احتمال تابع تجمعی آن است. منحنی لورنز یک ریشه دوم دارد و دارای خصوصیات زیر است (کاکوانی^۱، ۱۹۸۰).

الف) $L(p)=0$ زمانی که $P=0$ ؛ ب) $L(p)=100$ زمانی که $P=100$ ؛ ج) $dL(p)/dp=y/\mu > 0$ و $(d^2 L(p))/(dp^2)=1/(\mu f(y)) > 0$ برای همه p ها $0 \leq p \leq 100$. وقتی $L(p)=p$ توزیع یک توزیع کاملاً برابر است.

بر طبق نظر پرنیا و کاکوانی^۲ (۲۰۰۰)، رشد اقتصادی حامی فقرا است اگر که فقرا منافعی از رشد به طور متناسب بیشتر از غیر فقرا بهره مند گردند. در چنین سناریویی، نابرابری به طور همزمان در روند رشد کاهش می یابد. تغییر در منحنی لورنز دلالت بر افزایش یا کاهش نابرابری با رشد اقتصادی دارد. بنابراین رشد به طور مشخص حامی فقرا است اگر کل منحنی لورنز به بالا انتقال یابد، $\Delta L(p) \geq 0$ برای همه p ها.

بنا به فرض μ میانگین هزینه (درآمد) جامعه و $L(p)$ منحنی لورنز تعمیم یافته نامیده شده است. وقتی کل منحنی لورنز تعمیم یافته به بالا انتقال می یابد، می توان استدلال کرد

1. Kakwani
2. Pernia and Kakwani

که توزیع جدید تسلط مرتبه دوم نسبت به توزیع قدیمی دارد. با این ملاحظه، منحنی لورنز تعمیم یافته، منحنی تسلط مرتبه دوم نیز نامیده می‌شود. اتکینسون ۱۹۸۷، رابطه مفیدی بین تسلط مرتبه دوم و تغییرات در فقر فراهم کرد. برای نشان دادن این ارتباط، کلاس عمومی از سنجه‌های فقر جمع‌پذیر در نظر گرفته می‌شود:

$$\theta = \int_0^z p(z; x) f(x) dx \quad (3)$$

$F(x)$ تابع تجمعی درآمد X و Z خط فقر است و

$$\partial P / \partial x < 0 ; (\partial^2 P) / (\partial x^2) > 0 ; p(Z; Z) = 0$$

$P(z, x)$ تابعی همگن از درجه صفر در X و Z است.

با استفاده از تئوری اتکینسون - رابطه بین تسلط مرتبه دوم و کاهش فقر - می‌توان نشان داد که اگر $\Delta(\mu L(p)) \geq 0$ برای همه p ها، آنگاه $\Delta\theta \leq 0$ برای همه خطوط فقر و تمامی کلاسهای سنجه‌های فقر در معادله (۳) است. این دلالت بر این دارد که زمانی که منحنی لورنز تعمیم یافته به بالا (یا پایین) انتقال می‌یابد، به‌طور مشخص می‌توان گفت که فقر کاهش (یا افزایش) یافته است.

با توجه به تعریف منحنی لورنز، می‌توان نوشت:

$$L(p) = (\mu_p P) / \mu \quad (4)$$

که سهم میانگین درآمد صدک p پایین جمعیت و μ_p میانگین درآمد صدک p پایین جمعیت را نشان می‌دهد. با گرفتن لگاریتم از دو طرف معادله (۱۰):

$$(p) \ln(\mu_p) = \ln(\mu L(p)) - \ln \mu \quad (5)$$

با گرفتن اولین دیفرانسیل معادله (۱۱):

$$g(p) = \Delta \ln(\mu L(p)) \quad (6)$$

$g(p) = \Delta \ln(\mu)$ نرخ رشد میانگین درآمد صدک p پایین جمعیت زمانی که افراد بر اساس درآمد سرانه شان (هزینه) رتبه بندی شده اند. $g(p)$ با p از ۰ تا ۱۰۰ تغییر می کند و منحنی رشد فقر نامیده می شود.

معادله (۱۲) را به شرح زیر می توان نوشت:

$$g(p) = g + \Delta \ln(L(p)) \quad (۷)$$

$g = \Delta \ln(\mu)$ نرخ رشد میانگین درآمد تمام جامعه است. زمانی که $p = 100$ و $g(p) = g$ برای اینکه $\Delta L(p) = 0$ در $p = 100$.

طبق معادله (۷)، اگر $g(p) > g$ برای همه $p < 100$ ، آنگاه رشد حامی فقرا است از آنجاکه کل منحنی لورنز به سمت بالا انتقال می یابد (برای همه p ها $L(p) > 0$).

اگر $0 < g(p) < g$ برای همه $p < 100$ ، رشد فقر را کاهش می دهد اما با افزایش نابرابری همراه است (برای همه p ها $L(p) < 0$). این وضعیت رشد سرریز به پایین نامیده می شود؛ رشد فقر را کاهش می دهد اما فقرا به طور متناسب منافع کمتری از غیر فقرا دریافت می کنند. اگر $g(p) < 0$ برای همه $p < 100$ ، و g مثبت باشد، یک رشد بینواساز داریم که رشد مثبت، فقر را افزایش می دهد (باگواتی، ۱۹۸۸).

یافته ها

در این مقاله با توجه به چارچوب دو سنجه ارائه شده برای تحلیل اثرات رشد اقتصادی و تغییرات نابرابری بر استاندارد زندگی مردم در ایران طی ۴ برنامه توسعه دوم تا پنجم در سالهای ۱۳۷۴-۱۳۹۴، از رویکرد «منحنی رشد فقر» (PGC) - که ارجحیت آن بر رویکرد منحنی انتشار رشد (GIC) توضیح داده شد - برای سنجش اینکه آیا رشد اقتصادی حامی فقرا بوده یا حامی فقرا نیست، استفاده می شود. نتایج در جدول (۱) ارائه شده است. داده های

مورد استناد، متوسط هزینه‌های ناخالص خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک دهکهای هزینه‌ای از مطالعات بودجه خانوار است که هر ساله به وسیله مرکز آمار ایران نمونه‌گیری می‌شود. موضوع هزینه و درآمد خانوار به دلیل تأثیرگذاری مستقیم بر شرایط معیشتی و کیفیت زندگی خانوار از اهمیت زیادی برخوردار است. تعادل بین هزینه و درآمد خانوارها و سهم هریک از بخش‌های خوراکی و غیرخوراکی از هزینه‌های کل خانوارها موضوعی است که از گذشته‌های دور تاکنون در جوامع مختلف قابل بررسی بوده است. این موضوع به‌ویژه از آن جایی اهمیت دارد که خانوارهای دارای درآمد پایین جامعه اغلب سهم بزرگ‌تری از درآمد خود را به هزینه‌های خوراکی تخصیص می‌دهند، از این رو وجود تورم و افزایش قیمت تأثیر جدی‌تری به نحوه گذران زندگی این خانوارها دارد. متوسط هزینه مصرفی خانوارها و تغییرات آن در طول زمان به عوامل متعددی بستگی دارد. به عنوان مثال با تغییر درآمد خانوار، میزان تورم، تعداد اعضای خانوار و الگوی مصرف خانوارها؛ هزینه مصرفی خانوارها نیز تغییر می‌کند. بنابراین شاخص مناسبی می‌تواند برای سنجش و ارزیابی تأثیرات رشد اقتصادی باشد. این مطالعات برای اولین بار در سال ۱۳۱۴ توسط بانک ملی ایران انجام و هدف اصلی این بررسی، به دست آوردن ضرایب مصرف برای محاسبه شاخص هزینه زندگی بوده است. در حال حاضر، آمار هزینه و درآمد خانوارهای شهری از طریق دو منبع مرکز آمار ایران و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و آمار هزینه و درآمد خانوارهای روستایی توسط مرکز آمار ایران منتشر می‌شود.

در این پژوهش، از آمار ارائه شده مرکز آمار ایران در مناطق شهری و روستایی استفاده شده است؛ تعداد خانوارهای نمونه شهری در طی سالهای مورد بررسی ۱۳۹۴-۱۳۷۴ به‌طور متوسط، ۱۵۰۰۰ خانوار و متوسط تعداد خانوارهای روستایی طی سالهای مذکور نیز بیش از ۱۵۰۰۰ خانوار را شامل شده است.

برای واقعی کردن (تورم زدایی) داده‌ها، از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) در مناطق

شهری و روستایی به تفکیک دهکهای هزینه‌ای سال پایه ۱۰۰=۲۰۱۱ استفاده شده است. توجه اینکه $g(p)=g$ ، زمانی که $p=100$ است. بنابراین آخرین سطر جدول (۱) نرخ رشد میانگین هزینه کل است.

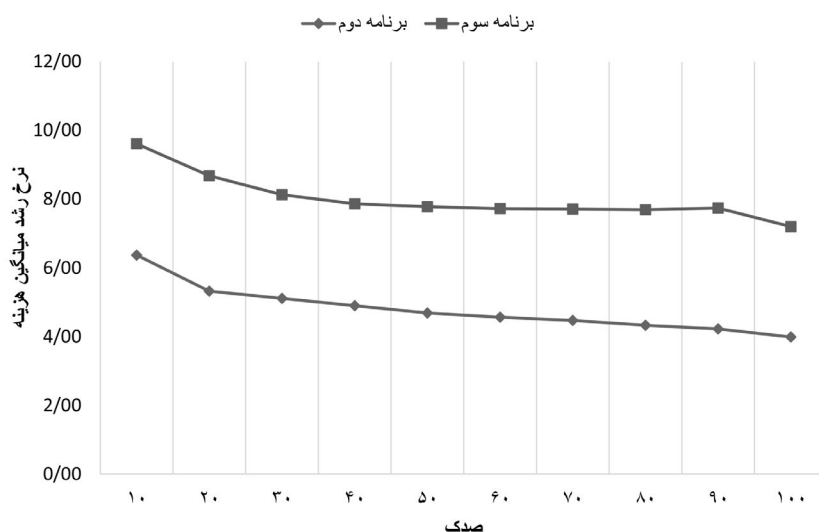
جدول (۱) نرخ رشد فقر در نقاط شهری و روستایی ایران: ۱۳۷۴-۱۳۹۵

برنامه پنجم (۹۰-۹۵)		برنامه چهارم (۸۴-۸۹)		برنامه سوم (۷۹-۸۳)		برنامه دوم (۷۴-۷۸)		صدک
روستایی	شهری	روستایی	شهری	روستایی	شهری	روستایی	شهری	
-۷/۳۶	-۹/۸۹	-۳/۳۴	۰/۳۶	۱۱/۲۰	۹/۶۱	۶/۲۸	۶/۳۷	۱۰
-۶/۲۵	-۹/۴۴	-۳/۱۷	۰/۴۰	۹/۶۴	۸/۶۸	۴/۱۸	۵/۳۲	۲۰
-۵/۶۹	-۹/۱۳	-۳/۲۷	۰/۳۹	۸/۸۵	۸/۱۳	۳/۱۰	۵/۱۱	۳۰
-۵/۲۰	-۸/۴۱	-۳/۳۶	۰/۳۳	۸/۱۶	۷/۸۶	۲/۴۴	۴/۹۰	۴۰
-۴/۱۵	-۷/۵۴	-۳/۳۸	۰/۱۷	۷/۵۹	۷/۷۸	۲/۰۳	۴/۶۹	۵۰
-۳/۰۹	-۶/۱۶	-۳/۴۰	۰/۰۹	۷/۱۳	۷/۷۲	۱/۷۵	۴/۵۶	۶۰
-۲/۰۲	-۴/۸۹	-۳/۳۹	-۰/۰۱	۶/۷۹	۷/۷۱	۱/۵۲	۴/۴۷	۷۰
-۰/۶۵	-۳/۳۷	-۳/۳۸	-۰/۱۶	۶/۴۶	۷/۶۹	۱/۳۳	۴/۳۳	۸۰
۰/۵۷	-۲/۰۲	-۳/۴۸	-۰/۴۲	۶/۲۳	۷/۷۴	۱/۱۰	۴/۲۲	۹۰
۱/۰۸	-۰/۷۴	-۳/۸۸	-۱/۱۰	۶/۳۴	۷/۲۰	۱/۳۷	۳/۹۹	۱۰۰

نرخ رشد میانگین هزینه کل در مناطق شهری در برنامه دوم دوره (۱۳۷۴-۱۳۷۸)، ۹۹/۳ درصد است. در این دوره $g(p) > 0$ برای همه p ها و $g(p)$ به طور یکنواختی از g برای تمام P ها بزرگتر از g است که نمایانگر رشد حامی فقرا به صراحت است. رشد حامی فقرا طی دوره برنامه سوم (۱۳۷۹-۱۳۸۳) استمرار داشته است (شکل ۱).

شکل (۱) نمودار منحنی رشد فقر حامی فقرا در مناطق شهری ایران در برنامه دوم (۱۳۷۴-۱۳۷۸) و

سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

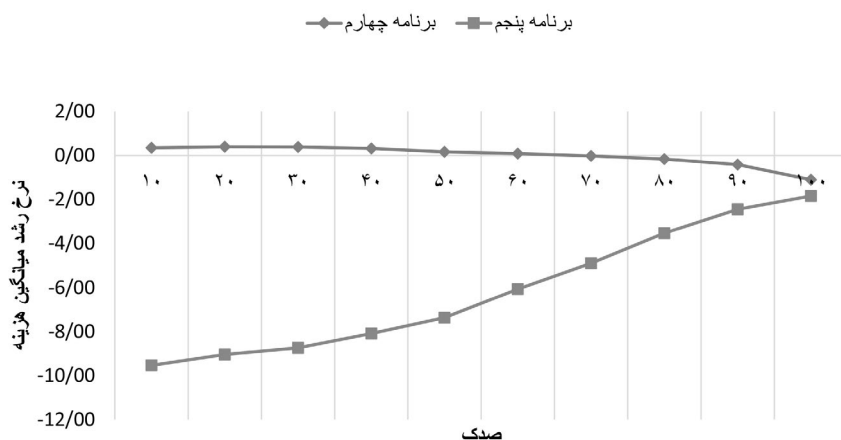


رشد حامی فقرا در دو برنامه بعدی، برنامه چهارم (۱۳۸۴-۱۳۸۸) و برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴) تداوم نداشت. نرخ رشد میانگین کل در نقاط شهری به خاطر بحرانهای پیش آمده منفی شد. تورم بالا، اعمال طیف وسیعی از تحریمهای اقتصادی و کاهش درآمدهای نفتی، وضعیت نامناسب تولید اقتصادی از منظر کیفیت و در دام رشد پایین و محدود و بی ثبات، بهره‌وری پایین، اجرای قانون

هدفمندی یارانه‌ها به صورت ناقص و در زمان نامناسب و... را از جمله چالش‌های بحران‌زای سالهای برنامه چهارم و پنجم می‌توان برشمرد (شاکری، ۲۰۱۳). نرخ رشد میانگین هزینه کل به ۱/۱- درصد و ۰/۷۴- درصد در طی دوره برنامه چهارم و برنامه پنجم کاهش یافت. در دوره برنامه چهارم، $g(p)$ تا صدک ششم مثبت و تا صدکهای بالاتر منفی و $g(p) > g$ بوده است؛ و این نشان می‌دهد در ابتدای دوره رکود در برنامه چهارم فقرا از غیرفقرا کمتر آسیب دیده و با ادامه رکود در طی برنامه پنجم، $g(p) < g$ و برای همه مقادیر P منفی است که دلالت بر این دارد که فقر در طی این دو برنامه، افزایش یافته است و در طی برنامه پنجم فقرا به طور نسبی بیشتر از غیر فقرا آسیب دیده‌اند (شکل ۲).

شکل (۲) نمودار منحنی رشد فقر غیر فقرزدا برای مناطق شهری ایران در برنامه چهارم

(۱۳۸۴-۱۳۸۸) و برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰)

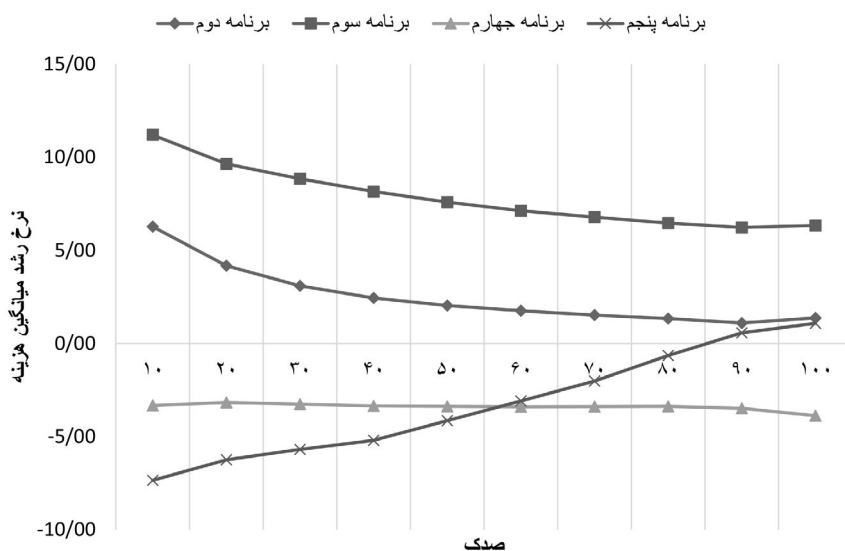


منحنی رشد فقر در مناطق روستایی طی برنامه دوم و سوم توسعه همان روند منحنی رشد فقر در مناطق شهری در این دو برنامه را نشان می‌دهد. در این دو برنامه برای همه p

ها، $g(p) > 0$ و $g(p)$ به‌طور یکنواختی از g برای تمام P ها بزرگتر از g است که نمایانگر رشد حامی فقرا است.

نرخ رشد میانگین هزینه کل در برنامه چهارم توسعه منفی، $g(p)$ برای همه مقادیر p منفی و $g(p) > g$ که نشان از رکود اما فقرا از غیر فقرا به‌طور نسبی کمتر آسیب دیده‌اند. در برنامه پنجم، نرخ رشد میانگین هزینه کل در مناطق روستایی مثبت اما $g(p)$ تا دهک هشتم منفی است که نشان می‌دهد دهک‌های پایین درآمدی از رشد مثبت میانگین کل منتفع نشده‌اند (رشد بینواساز).

شکل (۳) نمودار منحنی رشد فقر در مناطق روستایی ایران طی برنامه‌های دوم تا پنجم توسعه



بحث

عدالت اجتماعی و کاهش فقر و محرومیت از جمله اهداف آرمانی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی است که در طی ۴۰ سال گذشته مبنای سیاستها و اقدامات مختلفی در قالب برنامه‌های توسعه‌ای و ایجاد نهادهای حمایتی قرار گرفته است. در این پژوهش با بررسی رابطه سه وجهی فقر، رشد و نابرابری به عنوان یک «راهبرد توسعه» در ۴ برنامه توسعه دوم تا پنجم - سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۴ - اثربخشی رشد اقتصادی بر فقر و نابرابری در اقتصاد ایران واکاوی شده است. یافته‌های پژوهش با تأیید مطالعات دیگر در این موضوع که با استفاده از سنجه‌های مختلف انجام شده است، نشان داد که برنامه‌های توسعه اقتصادی برخورد طراحی شده‌ای با مسأله فقرزدایی نداشته و الگوی تعادلی توزیع درآمد در این برنامه‌ها جایی نداشته است و استفاده از درآمدهای نفتی برای حل مسئله فقر به صورت پروژه‌درمانی بدون توجه به مسئله رشد و توسعه باعث شده که فقر از یک طرف به تعویق افتاده و از طرف دیگر بازگشت فقر در دوران بعدی با وسعتی بیشتر صورت گیرد. چنانکه در سالهای اخیر با کندشدن روند رشد اقتصادی، فقر با شدت بیشتری به جامعه بازگشته است و در نتیجه همراه و همزاد بودن پدیده فقر و توسعه نیافتگی اقتصاد در کشور بروز و ظهور بیشتری داشته است. در نقاط شهری به‌رغم کاهش فقر و نابرابری در برنامه سوم نسبت به برنامه دوم، رکود اقتصادی و رشد پایین در برنامه چهارم موجب افزایش فقر و در برنامه پنجم با افزایش نابرابری، فقرا به‌طورنسبی آسیب بیشتری دیدند و در مناطق روستایی مشابه همین روند با شدت فقر و نابرابری بیشتر در اغلب دوره‌ها، با توجه به مثبت شدن میانگین رشد در سالهای برنامه پنجم اما با گسترش نابرابری، رشدی بینواساز را نشان می‌دهد.

از جمله عوامل دیگری که موجب اثربخشی اندک برنامه‌های توسعه اقتصادی بر کاهش فقر و نابرابری شده است، عبارتند از:

- متوسط نرخ رشد حقیقی تولید ناخالص داخلی در ایران طی سه دهه گذشته، در مقایسه با جمعیت و امکانات بالقوه کشور به‌طور مداوم پایین، ناکافی و گاه اندک و مهمتر ناپایدار بوده است. پدیده رشد اندک، بی‌ثبات و توسعه‌نیافتگی ماندگار طبعاً مانع فراهم آمدن امکانات عملی برای افزایش درآمد، اشتغال و انتقال منابع به نسبت محرومیتها شده است. به‌طور کلی فقدان انگیزش تولید در اقتصاد ایران موجب شده که چرخه فقر، یعنی کمبود پس‌انداز- کمبود سرمایه‌گذاری و نارسایی تولید پدید آید و نهایتاً فقر شکل گیرد. در ایران حتی در دوره‌های رشد به خاطر توسعه پایین عمومی و ناتعادلی مناطق، فقر کاهش محسوس نداشته است. به‌عبارت‌دیگر، در اکثر کشورهای جهان رشد اقتصادی و افزایش درآمد سرانه، ناشی از پس‌انداز و سرمایه‌گذاری است در حالی که در ایران به علت ساختار متفاوت اقتصادی، افزایش درآمد سرانه و رشد اقتصادی ناشی از افزایش درآمدهای نفتی است.
 - روند بیکاری رو به تزاید که با کم شدن رشد و توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد همراه شود، موجب افزایش فقر و محرومیت شده و بخش اعظم بیکاران را در میان فقرا جای داده است.
 - پایین بودن بهره‌وری در فعالیتهای مولد موجب فرار سرمایه و گریز منابع می‌شود و از تقاضا برای نیروی کار می‌کاهد. این کاستی همچنین موجب فقر صاحبان خدمات و فعالیتهای تولیدی شخصی و خویش‌فرمایان کم‌بضاعت (مانند زارعان) می‌شود. پایین بودن بهره‌وری به دلیل ساختار نامناسب توزیع درآمد و کم‌توسعه‌گی، هم عامل فرار سرمایه به فعالیتهای نامولد و هم نتیجه آن است.
 - تورم عامل اصلی انتفاع برای لایه‌های بالایی درآمدی و بنابراین عامل فقرزایی و محرومیت و تبعیض است. آثار تورم، فرصت افزایش بهره‌وری و رشد فناوری و ابتکارهای خصوصی را سلب می‌کند.
- بنابراین، عزم سیاسی و مدیریتی جدی برای مبارزه با فقر شرط لازم است و این عزم

نباید فقر را پس ماندی گریزناپذیر در نظر بگیرد و برای آن فقط به ابزارهای ناکارآمد تور ایمنی و ایجاد تشکیلات عریض و طویل حمایتی و خیررسانی که هزینه‌های بسیار بالا و اثربخشی ناچیزی دارند، توجه کند. به عبارت دیگر، مسئله فقر از یک صورت عارضه ساده و مسئله عدالت اجتماعی از حالت موضوعی فرعی و غیر اقتصادی خارج و در بطن و متن سیاستهای اشتغال‌زا، انگیزش‌بخش تولید و مهار انباشت نامولد سرمایه جای گیرد. وجه حصول و موفقیت بلندمدت رشد اقتصادی صرفاً بر اساس یک سلسله سیاستهای رشد بر مبنای تخصیص منابع مورد تردید قرار دارد و لحاظ کردن عوامل تأثیرگذار از جمله مسئله توزیع درآمد در برنامه‌های رشد اقتصادی به توجه جدی نیاز دارد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان مقاله مشارکت موثر داشته‌اند.

منابع مالی

برای انتشار این مقاله حمایت مالی مستقیم از هیچ نهاد یا سازمانی دریافت نشده است.

تعارض منافع

این مقاله با سایر آثار منتشر شده از نویسندگان مغایرت محتوایی ندارد و اگرچه در راستای مطالعات نویسنده و خط‌علاق پژوهشی وی تنظیم شده است ولی هیچ همپوشانی با آن آثار ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

- Abunouri, A. (2008). Analysis of effective factors on economic inequality in Iran using micro data. *Islamic economy*, 8(30), 99-122, (In Persian).
- Anand, S., & Sen, A. (2000). Human Development and Economic Sustainability. *World Development*, 28(12), 2029-2049.
- Azimi, H. (1994). *A look at the issue of poverty and deprivation in Iran*. Tehran: Publication of the Imam Khomeini Relief Committee, (In Persian).
- Bagheri, F., & Cavand, H. (2008). Effect of Economic Growth on Poverty and Inequality in Iran. *Social Welfare*, 28, 187-173 (In Persian).
- Berardi, N., & Marzo, F. (2017). The Elasticity of Poverty with Respect to Sectoral Growth in Africa. *Review of Income and Wealth*, 63(1), 147-168.
- Besley, T., & Cord, L. (2007). *Delivering on the Promise Pro-Poor Growth: insights and lessons from country experiences*, A Copublication of Palgrave Macmillan and the World Bank.
- Bhalla, S. (2002). *Imaging There's No Country: Poverty, Inequality, and Growth in the Era of Globalisation*. Retrieved from Washington, DC: <https://pdfs.semanticscholar.org>
- Bigsten, A. (2003). *Prospects for pro-poor growth in Africa. Inequality, Poverty and Human Well-being*. Paper presented at the WIDER Conference, Helsinki.
- Bourguignon, F. (2002). *The growth elasticity of poverty reduction: explaining heterogeneity across countries and time periods*. Retrieved from. <http://documents.worldbank.org>
- Bourguignon, F. (2003). *The Poverty-Growth-Inequality Triangle*. Poverty, Inequality and Growth. Paper presented at the Proceeding of the AFD-EUDN Conference.
- Datt, G., & Ravallion, M. (2011). Has India's Economic Growth Become More Pro-Poor in the Wake of Economic Reforms. *World Bank Economic Review*, 25(2), 157 – 189.
- Deininger, K., & Squire, L. (1998). New Ways of Looking at Old Issues: Inequality and Growth. *Journal of Development Economics*, 57(2), 259-287.
- Dollar, D., & Kraay, A. (2002). Growth is good for the Poor. *Journal of economic growth*, 7(3), 195-225.

- Eslami, S. (2014). Measuring the social welfare index over the past four decades in urban areas of the country. *Journal of economic*, 5 & 6, 28-5, (In Persian).
- Ferreira, F. H. (2010). *Distributions in motion: economic growth, inequality, and poverty dynamics*. New York: The World Bank.
- Ferreira, F. H., Leite, P. G., & Ravallion, M. (2010). Poverty reduction without economic growth? Explaining Brazil's poverty dynamics, 1985–2004. *Journal of Development Economics*, 93(1), 20-36.
- Fields, G. S. (1999). *Distribution and development: a new look at the developing world.*: Cornell University.
- Fošter, J. E., & Székely, M. (2008). Is economic growth good for the poor? Tracking low incomes using general means. *International Economic Review*, 49(4), 1143-1172.
- Gillis, M., Shoup, C., & Sicut, G. P. (2001). World development report 2000/2001-attacking poverty. New York: The World Bank.
- Kakwani, N., & Pernia, E. M. (2000). What is pro-poor growth?. *Asian development review*, 18(1), 1-16.
- Kakwani, N., & Son, H. H. (2008). Poverty equivalent growth rate. *Review of Income and Wealth*, 54(4), 643-655.
- Kakwani, N., Son, H. H., Qureshi, S. K., & Arif, G. (2003). Pro-poor growth: Concepts and measurement with country case studies [with comments]. *The Pakistan Development Review*, 417-444.
- Kakwani, N. C. (1980). *Income inequality and poverty*. New York: World Bank.
- Klasen, S. (2003). *In search of the Holy Grail: How to achieve pro-poor growth?* Paper presented at the Towards Pro-Poor Policies. Proceedings from the ABCDE Europe.
- Lopez, J. H. (2004). *Pro-poor growth: a review of what we know (and of what we don't)*. Washington DC: Banco Mundial.
- Mahmudi, V. (2002). Measuring poverty in Iran. *Journal of Trade Studies*, 24, 27-57 (In Persian).
- Mahmudi, V. (2003). Providing a new methodology for Decomposition of poverty to two effects of growth and redistribution. *Journal of economic research*, 38(3), 42-60, (In Persian).
- Mahmudi, V. (2004). A study of the development of income distribution in Iran. *Journal of Trade studies*, 33, 129-153, (In Persian).

- Motavasseli, M., & Samadi, S. (1999), Understanding the Economic Aspects of Poverty Reduction Policies, *Journal of economic research*, 55, 66-89, (In Persian)
- OECD (2009). *Promoting Pro-Poor Growth: Social Protection*. Retrieved from <http://www.oecd.org/dataoecd/25/55/43280946.pdf>
- Parvin, S. & Zeydi, H. (2001). The effect of policies or moderation on poverty and income distribution. *Journal of Economic Research*, 58, 113-114, (In Persian).
- Pirasteh, H., & Ranjbar, M. (2002). The study of the poverty line and the impact of some macroeconomic measures on the components of poverty in Iran (1978-1979). *Research and Economic Policies*, 24, 28-3, (In Persian).
- Raghfar, H., Babapur, M., & Yazdan Panah, M. (2015). Investigating the relationship between economic growth with poverty and inequality in Iran during the first to fourth development plans. *Quarterly Journal of Applied Economic Studies*, 59-79 (In Persian).
- Ravallion, M. (1997). Can high inequality developing countries escape absolute poverty? *Economic Letters*, 59, 51-57.
- Ravallion, M. (2001). Growth, inequality and poverty: looking beyond averages. *World development*, 29(11), 1803-1815.
- Ravallion, M., & Chen, S. (1997). What can new survey data tell us about recent changes in distribution and poverty? *The World Bank Economic Review*, 11(2), 357-382.
- Ravallion, M., & Chen, S. (2003). Measuring pro-poor growth. *Economics letters*, 78(1), 93-99.
- Rodrik, D. (2005). *Growth strategies*. Handbook of economic growth, 1, 967-1014.
- shakeri, A. (2013). *Economic Situation Analysis: Assessing the Status of Macroeconomic Variables*. Research Center of Islamic Parliament of Iran, (In Persian).
- Sen, A. (1997). *Choice, welfare, and measurement*. London: Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Sen, A. (2017). *Well-being, Agency and Freedom the Dewey Lectures 1984*. Justice and the Capabilities Approach (pp. 3-55). Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/329676715>.
- Sumner, A. (2003). From Lewis to Dollar and Kraay and Beyond: A

- Review and Stocktake of Fifty Years of Poverty, Inequality and Economic Growth. Paper prepared for Development Studies Association (DSA), Economics. In *Finance and Development (EFD) Study Group meeting* (Vol. 50).
- Surrey, D. (2017). *The situation of poverty and inequality in Iran during 1394-1384*. Tehran: Social Security Research Institute (In Persian).
 - Statistics Center of Iran (1995-2016). *Information about cost plan - Income of urban and rural households*. Tehran: Statistics Center of Iran (In Persian).
 - Tabibiyani, M. et al. (2000). Poverty and income distribution in Iran. *Institute for Research in Planning and Development*, (In Persian).
 - Timmer, P. (1997). *How well did the poor connect to the growth process?* Retrieved from Harvard:
 - UN (2004). *Economic and Social Survey of Asia and Pacific*. Retrieved from: <https://www.unescap.org/publications/economic-and-social-survey-asia-and-pacific-2004-asia-pacific-economies-sustaining>
 - UNDP (1990). *Human Development Report*. Oxford. Retrieved from oxford: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf
 - UNDP (1996). *Human Development Report*. Retrieved from Oxford: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/257/hdr_1996_en_complete_nostats.pdf
 - White, H., & Anderson, E. (2001). Growth versus distribution: does the pattern of growth matter? *Development Policy Review*, 19(3), 267-289.
 - World Bank. (2000). *World Development Report*. Retrieved from Washington DC: <https://www.worldbank.org>.
 - World Bank. (2005). *Pro-Poor Growth: What does the Pro-Poor add? Operationalizing Pro-Poor Growth Synthesis Report*. Retrieved from Washington, D. C: <https://www.worldbank.org>.
 - WorldBank. (2011). *Measuring pro-poor growth*. Retrieved from Washington, D. C: <http://documents.worldbank.org/curated/en/747531468746709289>
 - Zaman, K. S., S. (2018). Linear and non-linear relationships between growth, inequality, and poverty in a panel of Latin America and the Caribbean countries: a new evidence of pro-poor growth. *Social Indicators Research*, 136(2), 595-619.